

Hegedüs Sámuel:
**EGY HAZAFI SZÓ ÉS EGY BARÁTI KÖNYV
 KÖRÖSI SÁNDOR SIRJA FÖLÖTT**

Azon szomorú hírek közt, melyek halotti harang gyanánt közel vagy távolról zugják füleinkbe a mulandóságot, közfájdalmat okozott Körösi Csoma Sándor halála. E folyó esztendei április 11-kén, utközben, midőn Calcuttából Lassába (Tibetben) utazott, egy Dardzseling nevű helységben fizette le a mulandóság nagy adóját. Távol van ugyan az ő sirja; de a föld mindenütt édes anya, és az olyan derekak számára, kik a nemzet becsületét idegenek közt fentartják, mindig van a jóknak szívében egy emlékhely és a nemzeti literatura évkönyveiben egy becses sorocska.

Körösi élete fontos tünemény. Ha historiai oldaláról vesszük fel, fölötte meglepő látvány, hogy majdnem 18 század mulva egy késő unoka visszamegy őseinek bölcsőjét felkeresni, de azt a maga feláldozásával sem érheti el, hanem annak legálabb szomszédjában hal meg.

Ha pszichologiai oldalról ítéljük meg Körösit, nem lehet nem bámulni azt a nemes önelszánást, miszerint egy inkább gyöngé mint erős testalkotásu ifju, minden előre kereset pártfogolás vagy pénzbeli segedelem nélkül (mert neki magának alig volt kétszáz váltóforintja) csupán csak az isteni segedelemben, szép ügyében és lelkének kiadhatatlan erejében bizva, utnak indul egy cél után, melly, ha azt elérheté, az emberiség évkönyveiben egy nagy hézagot pótolt volna ki, és a historia neki ma nagy köszönettel tartoznék. Nem lehet pedig e merész elszánást valami vak és rosszul számított elragadtatásnak tartani, hanem inkább a lélek erejének, melly megkedvelt eszméje mellett — mit az idő lassankint benne megérlelt — akármelly áldozatra is kész. Mennyire a multra emlékezem, és azzal a következéseket egybefoglalni képes vagyok, ez a gondolat így eredett Körösi Sándorban: A nevelőintézetekben, a tanítók személyessége szerint most egy, majd más tudomány van inkább virágzásban. Körösi Sándor serdülő ifjúságában az enyedi collegiumban a historiai tudományok különös kedvességben voltak, mit a derék professor Herepei Ádámnak lehetett tulajdonítani. A magyarok eredetéről és atyafiságáról sok szíves vitakozás volt az ifjuság közt. Turkoli Mihály levelét még a gyermekek is leírták magoknak. — A mint hallottam, Körösi még akkor harmad magával (kettő még életben van) fogadást tön, hogy e célra egykor utat teendének. Tíz évvel később, midőn a göttingai egyetemem ment, a nagy orientalista és történetbuvár udvari tanácsos professor Eichornnal közelebb viszonyba jövén, e szándék benne még bővebben kifejlődött. Maga Körösi beszélte nekem, hogy Eichorn állítása szerint, az arab kéziratokban, mind a középidőről, mind pedig a magyarok ázsiai történeteiről sok még nem ismert nevezetes adatok vannak. Ez volt a főrugó, miért ő Eichorn vezérlete alatt az arab nyelvet nagy szorgalommal tanulta; szándéka volt, nem menni addig

Ázsiába, míg Konstantinápolyban minden megtalálható arab historicust át nem néz. Ez a pont különös megjegyzést érdemel, mert ez volt főoka, hogy ő nem éjszak, hanem dél felől ment a chinai kőfalaknak, mint törekvése főczéljának.

Erkölcsi oldalról nem kevesebb örömmel lehet nézni Körösi életére. Én, ki őt gyermekkorától nem csak ismertem, hanem vele többnyire közelebb viszonyban is éltem, és elindulása pillanatáig huzamoson társalkodtam, jó lélekkel merem mondani, nem tudom, hogy előjáróinak, nevelőinek okot adott volna a legkisebb megszólításra, vagy tanuló társainak neheztelésre. Körösit azon ritka szerencsés emberek közé számlálom, a kiről soha senkit panaszkodni nem hallottam, valamint azt sem, hogy ő valaha valakiről panaszkodott volna. Hogy ebben nincsen semmi nagyítás, maga a dolog szól mellette, mert ő Teheranban úgy mint Tibetben, Tibetben úgy mint Calcuttában, mindenütt figyelmet vont magára, pártfogolást nyert, és mindvégig közszeretben élt.

A ki Körösi Sándor külsejéről kíván valamit tudni, annak rövid leírását nem fogja érdektelennek tartani. Körösi középtermetű volt, inkább a szárazok mint az izmosok, inkább a gyengék mint az erők közé számlálható; mind e mellett mégis állandó egészségű; én legalább soha betegnek nem tudom. A munkát és fáradságot bámulásig győzte. Mind ezeket pedig egyedül mérsékelt tiszta életének köszönhete. Arcza barnaszög és inkább hosszú volt mint kerek; szelid vonásból mindenki sympathiát olvashata, szemeiből bizonyos csendes, de kedves melancholia nézett ki, talán a lelkében borongó fellege az ott munkában lévő fontos gondolatoknak és bizonytalan jövődönk; ő kevés, de igen nyájas beszédű volt. Ha ellenkező értelemben volt is valakivel, erősen semmit sem vitatott. Nem hiszem, hogy valaha egész életében rendkívül megharagudni tudott volna. Egy szóval: ő inkább önszivében mint a külső tárgyokban élt. Ezekből könnyen meg lehet érteni, mikint történhetett, hogy Körösi akárhova ment, mindenütt szeretetre talált, és mindenütt jó emlékezetet hagyott maga után. – Öltözetében csinos ugyan, de nagyon egyszerű, kevéssel megelégedő és takarékos; jó gazda különösen, mert a pénzt, mit a deákok tanítás által szoktak szerezni, oly gondosan meg tudta gyűjteni, hogy azon időben egyike volt a legpénzesebb ifjaknak a collegiumban.

Körösi Egerpatakon nemes Sepsí székben székely katonaszüléktől származott. A mennyire életidejét korom és az ő kortársainak évei után megítélhetem, nem lehetett több 55 évesnél, és így születése ideje mintegy a török háború elejére esik, tehát közel azon időhöz, midőn az ő nemzetfelei a bodzai szomorú mezőn, melly Körösi bölcsőjéhez három órányira van, a haza ótalmában véreztek. Életben lévő rokonairól nem tudok egyebet, mint hogy egy testvéröccse 1831-ben kétszer is volt nálam szállva Tardason laktamban, és szívesen emlegetők együtt a távollevő derék vándort.

Tanulását otthon kezdette a helység iskolájában, azután 1799 körül jött az enyedi collegiumba. – Itt meg kell jegyezni, hogy – kivéven – a tehetősebb nemeseket, egy nemzet gyermekei sem tanulnak nagyobb teherrel, mint a székelyfiak. Husz. sőt harmincz mérföldről jöven el hazulról, rájuk nézve egy év előtt szó

sem lehet hazamenetelről. De ismertem olyat, ki mint gyermek hagyá el a honi hajlékot, és 15 év mulva mint kész férfiú ment legelőször haza. — A segedelem, ha talán telnék is, a nagy távollét és a csekély egybeköttetés miatt, csaknem lehetetlen. A nagy-enyedi collegium mindenkor jótévéleg folyván be ezen nemes nemzetre, eme terhen legtöbbet segít. — Egy része a tehetősebbek mellett szolgál csupa élelemért, más része a collegiumnak tesz belső szolgálatot, és kenyeret kap. E mellett maga a collegium is sokszor kétszáznak, s mikor jut, többnek is, ingyen ad kenyeret. De ők sem hálátlanok: mert a székely nemzet eleitől fogva sok érdemes professorokat adott a collegiumnak, sőt azok között olyanokat is, kik a collegium nevezetes jótévéi valának, és szép adományokkal gazdagíták azt.

Körösí Sándor neveltetése is ez uton ment. Én őt 1802-ben mint deákszolgát a syntaxis osztályában ismertem meg először, s mint ifju deák a római literatúrából és mathesiből a többivel együtt naponkint egy óráig tarték nekie leczkét, e fölött deák és magyar fogalmazásait is javitgátám. A mi talentumát illeti: teljességgel nem vala lángelméjü, de annál nagyobb volt szorgalma. Ő is egy tiszta példája annak, hogy a léleknek legjobb állapotja az, midőn az értelem világa és a szív melege egyarányban vannak. Az ész szív nélkül csak egy téli nap, a szív ész nélkül egy lanyha meleg sötét éjszaka, a kettő együtt majusi hajnal.

A gymnasialis osztályokat Körösí 1807-ben végeze, ekkor deákká lett, azaz felsőbb tudományok hallgatására lépett át. Ez időtájban ébredt föl benne a legelső vágy, Ázsiát egykor beutazni. Én még 1806-ban hagyván el a collegiumot, Körösítől elváltam ugyan, de szemeim őt mindenütt kísérték. Akárhányszor tudakoztam is róla, mindenkor a régi jót hallottam felőle. Felsőbb tanulmányai végeztével közönséges tanító lett a költészeti osztályban, melly hivatalában becsülettel felelt meg előljároi szép reményének, szünnapjainak nagy részét Szászvároson töltvén, hol a ref. első pap b. e. Borsos János fiát tanította. Itt is sok jó polgár, ki őt közelebből ismerte, legszívesebben emlékezik róla, és most őszinte részvét könyeivel siratja halálát. Sokáig reméltük, hogy egykor körünkben fogja a vénség nyugalomórait eltölteni. — Itt is mindenfelől nagy historiai emlékek környeznek bennünket.

Elválásom után, 1814-ben novemberben találkoztam újra Körösível, mikor enyedi professornak hivatván, az ifjuság részéről Körösí Sándor volt a meghívó követ, mint senior. Ujra összeköttetésbe jöven Körösível, örömmel láttam, hogy egyéb tudományok mellett a római és görög classica literatúrában szép jártassága van, és a német s francia classicus munkákat is közelebből ismeri.

1815-ben tavasszal állotta ki a nyilvános rigorosumot — mellyen magam is jelen valék — hogy academiára mehessen. Midőn a n. enyedi collegiumnak 1704-ben a kuruczvilág villongásai között — a mint szokták mondani — temetőtalpából lett elpusztulása alkalmával a deákok egy része levágotott, és egyik professor halálra sebesített, Anna angol királyné kegyességéből és a londoniak jótékonságából bizonyos alamizsnapénz gyűlt volt a szerencsétlen collegium segedelmére. 1816-ik esztendőben a collegium előljároi ezen tőkepenz század-béréből két alumnumot állítottak fel papságra készülö enyedi deákok számára

a' göttingai egyetemen, 15 font sterling díjjal egynek-egynek. Körösi az első közé tartozik, kik ezen élelempénzen tanultak. – Ezt csak azért jegyzem meg, mivel az említett alumniók ephorusa épen Eichorn lévén, ki azt mindenkor a' maga idejében rendesen kifizette, Körösink ez uton jött az említett derék férfival közelebb viszonyba. Göttingában harmadfél évet töltvén el, különféle tudományokban és nyelvekben, mindegyütt öt cursust végzett. 1818 végén haza jöven, épen ő esztendő szombatján találkozott újra velem. Hazaérkezte után csakhamar egyszerre két hivatala akadt, egy uri háznál nevelői állomás és a' szigeti professorság, melyre szózatok egységével hivatott meg; de ő egyiket sem vállalta el. Nekem 1819-ben februarius kezdetén jelenté ki szándékát. Nem tudom, azért e, mert én is minden dolognak előbb rossz oldalát szeretem megvizsgálni, hogy az előfordulható akadályok elháríthatassanak, vagy talán azért, mert illy vállalatot egyes ember által kivihetetlennek hittem? – kezdetben ellenzém Körösi szándékát, és kértem: vállalja el a' szigeti professorságot, szentelje életét a' tudományos csendnek, mert nincs boldogabb állapot, mint Virgilius nobile otiuma. – Mondottam, hogy mihelyt arravaló tanítószék üresedik, csaknem bizonyos reménye lehet az enyedi professorságra, s akkor aztán ujtassa meg még egyszer köztünk nagybátyjának nevét s érdemeit. Midőn láttam, hogy nem hajol, akkor az akadályokat és veszedelmeket terjesztém elébe. Erre egy kis barátságos vitatkozás támadott köztünk, melyre még most is világosan emlékezem. „Erősen nagyra becsülöm – mondám -- nemes maga elszánását nemzetünk dolgában. Innen Enyedről, ha kell, egy veszszócskével kezembem elmegek Londonig, és senki sem bánt, de Közép-Ázsiát megutazni, nem egyes embernek való feladat. Im! a' siberiai száműzöttek közül nincs példa hogy csak egy is elszökhetett volna; mert ha Chinának megyen, be nem bocsátják; ha pedig szabad Tatárországnak megyen, mivel ott még nagy a' rabszolgákali kereskedés, elfogják és eladják az indusoknak vagy pedig a' szigetekre.” – Mikor azonban láttam, hogy kedvetlenül veszi, nem tettem több ellenvetést, hanem az utazás módjáról és kivihetőségéről beszélgeténk. – Ezt csak azért hozám fel, mert ebből is tisztán kitetszik, mi állhatatos volt szándékában; sem az itthoni szép kilátások, sem a' csaknem bizonyos veszély, sem a' barátságos kérelem nem tántoríthatá el őt céljától, minélfogva ezentul legjobb baráti sem nyugtalaníták többé őt ellenvéteikkel, sőt biztaták s megerősíték szándékában.

Mind e' mellett is a' régi lábom maradtunk egymással, sőt Körösi tőlem írásbeli utasítást is kért, melyre azt válaszolám, hogy erre nincs legkisebb szükség is, mert erről ő épen annyit tud mint én; mikor pedig szerencsés lesz a' kívánt helyre eljuthatni, mindenikünknel többet fog tudni. – Első terve, mely iránt beszélgetéseink közt megegyezénk, az volt, hogy Odessának induljon, onnan Moszkauk, s aztán valamely kereskedőtársasággal Irkuczknak, és azután próbálja meg, ha valahogy behatolhatna a' chinai kőfalak éjszaki tájához. Ennek következtében a' szláv nyelv tanulására tókélél el magát, mit hogy annál sikeresebben tehessen, 1819-ben hideg tavasszal Enyedről gyalog Zágrábba utazott, hol 8 hónapot töltvén el, ősz felé megint Enyedre jött. Ezen útjára b. e. kormányzéki taná-

csos Kenderesi Mihály, ki igen nagy pártfogója volt, száz forintot adott nekie, és az említett summát minden esztendőre megígérte, míg utját megjárja. Az 1820-ra forduló telet Körösi hol Szászvároson, hol Enyeden, hol Kolozsvárott töltötte, és többnyire mindenütt gyalog járt. Valahányszor Enyedre jött, mindenkor meglátogatott engemet, és beszédünk főtárgya többnyire az előtte álló ut vala. 1820-ban egy szép tavaszi napon, épen vasárnap délután, látogatásomra jövé, így szóla: „No, holnap isten segedelmével indulok!” Az idő még most sem törle ki belőle amaz ártatlan vidámság képét, melly akkor egész valóján előmlött. Ez nem vala egyéb mint sugára azon belső öröme, hogy céljához közelít. Ekkor barátságos beszélgetések között egy üveg tokaji mellett megittuk a végső bucsupoharat. Másnap, u. m. hétfőn reggel, újra belép szobámba, könnyűszerűleg öltözve, egy kis pálczácskával kezében, mintha csak a mezőre indulna frisülés végett. Körösi le sem ült, hanem csak ennyit mondott: „még egyszer kívántam látni!” Ekkor mindketten kiindulánk a szentkirály-utcán, melly a szebeni utnak vezet. Itt a mezőn végképen megváltunk – sokáig néztem utána, míg a Marosig elhaladt, és szivemben a „mentem mortalia tangunt” megsajdult.

Elindulása után egy évvel Teheránból levelet küldött az enyedi professoroknak, mellyben utját röviden leírja. A mennyire emlékezem, a levél rövid foglalata ez: Szebenben, Brassón keresztül ment Bukarestbe, onnan egy kereskedőtársasággal a Bálkánon át Drinápolyba. Itt a Drina vizén lement a Fekete-tengerre, s innen Syrián keresztül Perzsiába, hol a Teheránban levő angoloknál különösen a nagyérdemű Willoeknál nem csak pártfogást, hanem mindennemű segedelmet is talált. Hogy változott meg Körösinek előbbi terve, hogy Szibériának menjen? nem tudom; hihetőleg Drinápolyban valami jó angol társaságra akadt, melly Perzsiába utazott. Ekkor a két testvérházában felszólítás bocsátták a jó hazafiakhoz némi pénzsegély iránt, a miben, különösen munkás volt második Kovács József professor, ki Körösit nem csak erősen szerette, és pénzzel is segítette. Annyit tudok, hogy szépecske pénz gyűlt be, ámbár az összevet nem tudom. Gondolom, alig volt fele is annak, mit ő későbbben kegyes hagyományokra haza küldött. A pénz az angol követség utján kezéhez is jutott, de ő akkor már Tibetben volt. Erdélyben, ugy emlékezem, különösen szépen adakoztak a nemes abrudbányaiak, kik a mellett hogy vagyonosok, jószívűek is. Tibetből irt még egy levelet a professoroknak, mellyben tudósítja, hogy egy lámától a tibeti nyelvet tanulja, és hogy az ott levő könyvtárban egy 16 kötetből álló negyedrétű encyclopaediára akadt, mellyben reméli, hogy különösen az orvosi tudományra sok nevezetes jegyzéseket lehet találni. Ezenkívül tibeti levelében azt is említi, hogy egy Moorcraft nevű angol hadnagygyal megismerkedett, ki Közép-Ázsiában, mint természetvizsgáló, két réz ágyúval és tizenhatod magával utazott, és épen akkor a Himalaya hegyeit és völgyeit járta. Ez a derék ember bátorította őt, hogy menjen át Kis-Bukhariába s onnan Gobi pusztán tovább. – Körösi megpróbálta, de a chinai separatismus nem bocsátotta be. – Mikor innen visszajött, Moorcraft maga mellé bevén őt, egész utazótársaságával másodszori próbát tőn, de akkor is ellentállásra talált. – Ugyanez a Moorcraft, ki illy jötevő-

leg folyt be Körösire, az angol követség útján kérdést tón a magyar hazához rá nézve, és az enyedi collegium azt felelte, hogy örömet a maga gyermekének ismeri. Azon csudálkozom, hogy Körösi Tibetből küldött levelében nem emlékezik kapitány Gerard Sándorról és testvéréről Gerard Gyögyről, kik épen abban az időben a Himalaya völgyeit és hegyeit utazták. Az „Ausland” című folyóiratban, mellyben Gerard testvérek utazása közölteték, egyik Gerard ama szép szavakat mondá Körösiről: „egy a legmerészebb philologok közül, kiket valaha ismertem.”

Itt megjegyzésreméltó, hogy kapitány Gerard Sándornak – ki a Himalaya völgyeiben Setlej folyam forrásához utazott – utazásában sok magyar értelmű szók fordulnak elő. – Igy p. o. egy hegyi szoros (passus) bujkálgat, az ugyanott termő erdei rózsza talsár. De leginkább tetszett föl nekem Gerard utazásában, hogy a Tidung folyam forrásához jutván, egy Hun nevű tatár falucskát említ, és hogy Zámsiri (Zám sirja) fölött egy szinte 19 ezer láb magasságu bércz eleitől-fogva határ volt a lassai nagy láma birtoka és a kun avarok között, kik már a chinai birodalomhoz tartoznak. Tudom én, hogy egy-két szó és még több is, nem tudomány: de ez mégis mutatja, hogy Körösi jó helyen kereskedett, és ha szerencsés lehetett volna, az ethnographiának egy igen nevezetes lapját világosította volna fel. (Lásd Gerard Account of a survey in the Himmelalya. British Chronicle 1827. p. 222.)

Ugy látszik hogy Körösi mindössze 8 évet töltött Tibetben, melly idő alatt a tibeti grammaticát és szótárt készítette. A legelső munka europai embertől a maga nemében. Miután két ízben is ok nélkül próbált Kis-Bukhariába bemenni, Moorcrafttal együtt hazafelé indult szabad Tatárországon keresztül. Én 1829-ben olvastam az Auslandsból, hogy ezek a vad népek Moorcraftot megtámadták, és mivel nem akarta magát megadni, tizenhatod magával megölték, és csupán két idegen menekedhetett meg a gyilkosok kezéből. Tudván már azelőtt Körösinek Moorcrafttali egybeköttetését, a ref. egyházi főtanács akkori derék elnökénél kormányszéki tanácsos Katona Zsigmond urnál esdeklettem, hogy a kormány útján Körösi Sándor sorsáról tudakoztassék, ki is igen szivesen ajánlotta segédletét, és általam az enyedi professoroknak azt izente, hogy tegyenek ez iránt irásban indítványt az egyházi főtanácshoz. Az izenetet teljesítettem is, de csakhamar hírlapokból köztudomásra jövéen, hogy a Moorcraft szerencsétlenségéből megszabadult két idegen Calcuttában van, és hogy azok egyike Körösi, a tudakozás szükségtelen lett. Calcuttában Körösit, mivel még Tibetben laktában jó hire terjedett volt az angolok között, nagy szivességgel fogadták, sőt mivel egész Calcuttában nem volt a tibeti nyelvre nyomtató, csupán érette betűöntő mintákat metsztettek, és a tibeti alphabet elkészülvén, mind a grammatica, mind a szótár igen pompásan kinyomatott. Ezután lett Körösi az ázsiai társaság tagja s egyszersmind a calcuttai muzeum őrje. – Innen küldött ő haza 450 darab aranyat, kegyes alapítványokra, és e mellett munkájából sok példányokat különféle könyvtárakba.

Calcuttában töltött idejét, gondolom, az ázsiai régiségek tanulására és a sanscrit és tibeti nyelvek tökéletesítésére használta, sőt talán utolsó tibeti utjának is az volt főcélja, hogy Lassából az ottani pompás könyvtárban levő valamely becses munkának fordításával térjen haza.

Itt már önkényt támad azon kérdés: miért nem érthette el Körösi föltett czéjját? És valljon nem azért e, mert nem jó helyen kereskedett? Az elsőre könnyű a felelet: mert Chinába az idegent nem bocsátják be, és ha Szibéria felől próbált volna behatni, akkor is csak ennyi lett volna az eredmény. Mi a másodikat illeti: arra nézve bizton merem mondani, hogy Körösi igenis jó helyen járt, mert ha Bukharián átvergődhetett volna, mindjárt Gobi (Tymkowski szerint Görbe) pusztának legnyugotibb részét éri, u.m. a Lap nevezetű oazist vagy homokszigetet és hasonló nevű tavat, hol a hunok az utolsó ütközetet (72. Kr. u.) elvesztvén, egy részök régi hazájából kivándorolt. Itt laknak ma is a sárga mongolok, kik sátraik sárga színéről az idegenektől Sára mongoloknak nevezetnek, melly szó már magában magyar eredetre mutat, Főlebb kelet felé, a Kalka vize mellett laknak a kálkás mongolok, kikről Tymkowski világosan mondja utazásában, hogy a régi hunok igaz maradékai.

A magyarok bölcsőjének fölkeresését nem csak a tudományos újságkivánás kielégítése, hanem az emberiség historiájának nagy érdeke is kívánja: mert a chinai kőfalaktól indult ki az ok, melly – a mennyire csak a historia emlékezik – a legnagyobb változást szülte a világ évlapjaiban, t. i. a népek nagy vándorlása. Innen jött ki a római birodalom halálának oka és amaz eredmény, miszerint az ama birodalomban központosult értelmi és érzelmi kincseknek ázsiai vad népek lettek örökösei, és nemcsak az eurpai emberiség, hanem úgy szólva az egész idő új alakot váltott. Egyes embernek ez igen nehéz földadat. Néhány művelt ifjakkból alakult és felsőbb hatalomtól pártfogolt társaság – remélem – haszonnal tehetne illy lépést, vagy a pekingi missio változása alkalmával, mivel az ut épen a kálkás mongolokon megy keresztül, ha egyet a kísérők közé fölvennének, az is nagy szolgálatot tehetne. – Legbizonyosabb mód pedig a kormány utján magától a pekingi missiotól tudakozni, mellynek tagjai jól értik a chinai nyelvet, és ismeretsek a pekingi tudósokkal. – Hogy egyes ember fogjon egy ilyen utnak, nem merném javalni, mert akármelly uton próbáljon is, azonkívül, hogy célzt bajosan érne, magát még sok veszedelemnek is tenné ki, s így a tudomány természetesen nem nyerhetne.

Még egyszer egybefoglalom azon időpontot, mellyben Körösi szemeim elől a Maros kies terén eltűnék, a jelenkorral, midőn az ő sirját a Himalaya tövében nemzetem közrésztételével fedezve látom, és áldást mondok szeretett tanítványom távolban nyugvó porára és örökké maradandó szent emlékezetére!

Utoljára pedig, midőn meggondolom, hogy a nemes angol nemzet eleitőlfogva kormányunk és uralkodóink leghivebb szövetségesei közé tartozott, és azoknak jobbjaira is kiterjeszté figyelmét, – midőn látom, hogy Körösit elhagyatott rideg állapotában olly szívesen pártfogolta, és ő vele mi nemeslelkűleg bánt, nem hallgathatom el a hála szent szavát, Körösi képében, mivel ő már többé nincs,

önkényt siet szivemből egy érzékeny köszönet a Duna és Themse partjaihoz. Adjon isten mind a két birodalom fejeinek királyi örömeket! Virágoztassa isten a nemeslelkű angol nemzetet! Dicsőség és a jóknak áldása kísérje az angol vitorlát mindenütt a föld két sarka között! Csekély ugyan ez az én szóm, mint szegény egyes emberé; de remélem, hogy sok jó kebelben viszhangra talál, és azzal erősebb lesz. – Hegedüs Sámuel, helvetiai hitvallású pap Szászvároson.